

Lauri Lehtoruusu

ASUMINEN YHTEISÖLLISESTI TAI YHDESSÄ JA YLEISEN ASUMISTUEN VAIKUTUKSET

Soluasuntojen laskeva kysyntä ja yleisen asumistuen vaikutukset opiskelijoiden asumistoiveisiin ovat herättäneet paljon keskustelua julkisuudessa. Toisaalta yleisen asumistuen mahdolliset muut vaikutukset ovat jääneet katveeseen keskustelun keskittyessä solujen kohtaloon. Tuoreet tutkimustulokset ja kyselyaineistot mahdollistavat aiempaa monipuolisemman paneutumisen opiskelijoiden asuntokysynnän vaikuttimiin. Tämän raportin tarkoituksena on monipuolistaa keskustelua solu-asuntojen kysynnästä ja yleisen asumistuen vaikutuksista siihen sekä tarjota ratkaisuvaihtoehtoja havaittuihin ongelmiin.

Sisältö

1	Soluasuntokysynnän lasku on todellinen, joskaan ei tuore ilmiö.	2
2	Yleinen asumistuki vaikuttaa, mutta vaikutuksia ei tule yksinkertaistaa tai ylitulkita	2
3	Mikä selittää yhteisöllisen asumisen heikon kysynnän?	6
4	Yhteisöllisen asumisen asumispolku on olemassa	7
5	Yhteisöllisessä asumisessa on eroja, eikä se välttämättä ole ratkaisu yksinäisyyteen	8
6	Mikä ratkaisuksi?	9
7	Raportissa käytetyt aineistot	13
8	Lähteet	13

1 Soluasuntokysynnän lasku on todellinen, joskaan ei tuore ilmiö

Soluasunto tai kimppakämpä on ensisijainen vaihtoehto vain harvalle opiskelijalle. Opiskelijabarometrissä kysyttiin, mikä asuntotyyppi sopisi vastaajan nykyiseen elämäntilanteeseen parhaiten. Vastausvaihtoehtoina olevien asuntotyyppien kuvitteelliset hinnat oli määritelty suurin piirtein opiskelija-asuntojen omakustannusvuokria vastaaviksi. Vain kuusi prosenttia vastaajista valitsi jaetun asunnon¹ sopivimmaksi muodoksi. Tämä viittaisi, että moni päätyy soluasuntoon tai kimppakämpään paremman vaihtoehdon puutteessa.

Soluasuntojen houkuttelevuus on käynyt ilmi aiemmissakin tutkimuksissa, mutta sitä ei ole systemaattisesti seurattu. Siksi kysynnän muutosten arviointi on vaikeaa. Esimerkiksi Partanen on tamperelaisia korkeakouluopiskelijoita koskevissa tutkimuksissaan todennut soluasumisen olevan yhteydessä matalampaan asumistyytyväisyyteen (2015, s. 51, 60 ja 2016, s. 54). Aalto-yliopiston opiskelijoille suunnatussa palvelukyselyssä vain noin kymmenen prosenttia ilmaisi toiveekseen soluhuoneen (Kempainen & Raninen, 2011).

Vaikkei soluasuntojen kysyntää ole seurattu systemaattisesti, on selvää, etteivät soluasuntokysynnän lasku ja kiinnostus yksioihin ole uusia ilmiöitä. Ilmiöön ja sen ratkaisuvaihtoehtoihin on pureuduttu jo vuonna 1999 Ympäristöministeriön julkaisemassa raportissa (Haverinen et al. 1999). Opiskelija-asuntojen uudistuotanto onkin ollut hyvin yksioivoittoa jo pitkään ja osasta vanhoja soluasuntokohteita on luovuttu tai niitä on remontoitu yksioiksi.

2 Yleinen asumistuki vaikuttaa, mutta vaikutuksia ei tule yksinkertaistaa tai ylitulkita

Julkisessa keskustelussa soluasuntokysynnän lasku on usein yhdistetty yleiseen asumistukeen. Koska ilmiö on tunnettu jo pitkään ja opiskelijat siirtyivät yleisen asumistuen piiriin vasta syksyllä 2017, on selvää, ettei se voi olla yksinomaan yleisen asumistuen aiheuttama. Silti yleinen asumistuki vaikuttaa, mutta vaikutukset eivät ole niin yksiuotteisia, kuin julkisesta keskustelusta voisi päätellä.

Yleinen asumistuki voi vaikuttaa monella tapaa. Taloudellisten tekijöiden osalta on tarkasteltava hallinnollisia ja kulttuurisia vaikutuksia. Esimerkiksi yleisen asumistuen ruokakuntakohtaisuus vaikuttaa yhteen muuttavan pariskunnan tukiin ja talouteen, mutta yhtä lailla yhteinen tuki voi edellyttää syvempää keskinäisriippuvuutta, kuin mihin nuori pari olisi välttämättä suhteessaan valmis. Varsinaisten ja mitattavien vaikutusten ohella on tarkasteltava mielikuvia ja luuloja; asumisen valintoihin voivat vaikuttaa myös virheelliset oletukset tai toteutumattomat mahdollisuudet.

---

¹ Jaettujen asuntojen vaihtoehdot olivat huone jaetusta asunnosta jaetulla kylpyhuoneella (250 €/kk) ja huone omalla kylpyhuoneella jaetusta asunnosta (300 €/kk).

2.1 Yleinen asumistuki tasoittaa vuokratason vaikutusta opiskelijan maksamiin asumiskustannuksiin

Yleinen asumistuki on tasoltaan selvästi korkeampi kuin aiempi opintotuen asumislisä. Kun asumistuki kattaa aiempaa isomman osuuden vuokrasta, vuokratason vaikutus opiskelijan maksettavaksi jäävään osuuteen supistuu. Tämä vaikuttaa kysyntään niin erilaisten opiskelija-asuntotyyppien välillä kuin opiskelija-asuntojen ja markkinahintaisten vuokra-asuntojen välillä.

Yleisen asumistuen myötä opiskelijan maksettavaksi jäävät asumiskustannukset opiskelijasolun ja opiskelija-asuntoyksiön välillä supistui pieneksi. Esimerkiksi Helsingissä pienituloisen yksinasuvan opiskelijan maksettavaksi jää 50 euroa soluasunnon 250 euron kuukausivuokrasta. Samalle opiskelijalle jäisi opiskelija-asuntoyksiön 500 euron kuukausivuokrasta maksettavaksi 100 euroa. Opiskelijabarometrin perusteella 16 prosenttia valitsisi 500 euroa maksavan yli 27-neliöiden yksion – vastausvaihtoehtojen yksiöistä suurimman ja kalleimman – mutta vain 4 prosenttia huoneen jaetusta asunnosta jaetulla kylpyhuoneella 250 euron kuukausivuokralla. Kaiken kaikkiaan 72 prosenttia yksinasuvista valitsisi ensisijaisesti asunnokseen opiskelijahintaisen yksion (350-500€/kk) ja vain kolme prosenttia toivoisi jaettua asuntoa (250-350€/kk). Tämä viittaisi, että moni pitää yksiötä lisämaksun arvoisena.

	Tulot ilman asumisen tukea															
Asumismenot	250 €	300 €	350 €	400 €	450 €	500 €	550 €	600 €	650 €	700 €	750 €	800 €	850 €	900 €	950 €	1 000 €
200 €	40 €	40 €	40 €	40 €	40 €	40 €	40 €	40 €	40 €	41 €	58 €	75 €	92 €	109 €	125 €	142 €
250 €	50 €	50 €	50 €	50 €	50 €	50 €	50 €	50 €	50 €	51 €	68 €	85 €	102 €	119 €	135 €	152 €
300 €	60 €	60 €	60 €	60 €	60 €	60 €	60 €	60 €	60 €	61 €	78 €	95 €	112 €	129 €	145 €	162 €
350 €	70 €	70 €	70 €	70 €	70 €	70 €	70 €	70 €	70 €	71 €	88 €	105 €	122 €	139 €	155 €	172 €
400 €	80 €	80 €	80 €	80 €	80 €	80 €	80 €	80 €	80 €	81 €	98 €	115 €	132 €	149 €	165 €	182 €
450 €	90 €	90 €	90 €	90 €	90 €	90 €	90 €	90 €	90 €	91 €	108 €	125 €	142 €	159 €	175 €	192 €
500 €	100 €	100 €	100 €	100 €	100 €	100 €	100 €	100 €	100 €	101 €	118 €	135 €	152 €	169 €	185 €	202 €
550 €	137 €	137 €	137 €	137 €	137 €	137 €	137 €	137 €	137 €	139 €	155 €	172 €	189 €	206 €	223 €	239 €
600 €	187 €	187 €	187 €	187 €	187 €	187 €	187 €	187 €	187 €	189 €	205 €	222 €	239 €	256 €	273 €	289 €
650 €	237 €	237 €	237 €	237 €	237 €	237 €	237 €	237 €	237 €	239 €	255 €	272 €	289 €	306 €	323 €	339 €
700 €	287 €	287 €	287 €	287 €	287 €	287 €	287 €	287 €	287 €	289 €	305 €	322 €	339 €	356 €	373 €	389 €
750 €	337 €	337 €	337 €	337 €	337 €	337 €	337 €	337 €	337 €	339 €	355 €	372 €	389 €	406 €	423 €	439 €
800 €	387 €	387 €	387 €	387 €	387 €	387 €	387 €	387 €	387 €	389 €	405 €	422 €	439 €	456 €	473 €	489 €
850 €	437 €	437 €	437 €	437 €	437 €	437 €	437 €	437 €	437 €	439 €	455 €	472 €	489 €	506 €	523 €	539 €
900 €	487 €	487 €	487 €	487 €	487 €	487 €	487 €	487 €	487 €	489 €	505 €	522 €	539 €	556 €	573 €	589 €
950 €	537 €	537 €	537 €	537 €	537 €	537 €	537 €	537 €	537 €	539 €	555 €	572 €	589 €	606 €	623 €	639 €

Taulukko 1: Yksinasuvan opiskelijan maksama omavastuu kuntaryhmässä I (Helsinki) tulojen ja asumismenojen suhteen.

Opiskelija-asuntoyksiöihin on useimmalla paikkakunnilla jono, joten sellaiseen ei välttämättä pääse, vaikka olisikin valmis maksamaan asumisestaan aavistuksen enemmän. Siksi onkin tarkasteltava opis-

kelijasolujen suhdetta markkinahintaisiin yksiöihin. Yleisen asumistuen myötä opiskelijan maksaman omavastuun erotus opiskelijasolun ja markkinahintaisen yksiön välillä kapeni, vaikka on monella paikkakunnalla edelleen suuri. Esimerkiksi Helsingissä pienituloisen opiskelijan maksettavaksi jää yksiön 700 euron kuukausivuokrasta asumistuen jälkeen maksettavaksi 287,20 euroa. Tämä on rutkasti enemmän kuin opiskelijasolun omavastuu, mutta samalla selvästi vähemmän, kuin mitä opintotuen asumislisän kanssa olisi jäänyt maksettavaa. Opintotuen asumislisää sai enintään 201,60 euroa, jolloin samasta vuokrasta olisi jäänyt maksettavaksi vähintään 498,40 euroa. Näistä molemmat ovat isoja summia opiskelijan kukkarolle, vaikka opiskelijan maksettavaksi jäänyt erotus onkin supistunut rutkasti.

Opiskelijabarometrissä asuntotyyppitoiveita koskevassa kysymyksessä oli vain opiskelija-asuntohintaista vastausvaihtoehtoja. Siksi sen pohjalta ei ole mahdollista arvioida, miten opiskelijat valitsevat edullisen opiskelijasolun ja markkinahintaisen yksiön välillä. Ylipäänsä tätä on vaikea selvittää maanlaajuisilla kyselyillä, sillä yksiöiden markkinavuokrat vaihtelevat rajusti alueiden välillä. Jonkinlaisen alueellisen kuvan opiskelijoiden valinnoista saa siitä, paljonko soluasuntoja jää tyhjilleen eri paikkakunnilla, mutta tyhjäksi jääminen riippuu toki myös muiden asuntojen tarjonnasta. Opiskelijat siirtyivätkin yleisen asumistuen piiriin ajankohtana, jolloin uusia pieniä vuokra-asuntoja tuli markkinoille runsaasti.

Usein julkisesta keskustelusta unohtuu, että yleinen asumistuki kasvatti monen soluasujan saamaa tukea tai tuki säilyi samana. Koska opintotuen asumislisässä huomioitavat enimmäisasumismenot olivat 252 euroa, tätä enemmän maksaneet soluasukkaat hyötyvät yleisestä asumistuesta ja muilla tuki säilyy useimmiten – tuloista riippuen – samana. Vaikka soluasunnostakin jäisi maksettavaksi aiempaa pienempi osuus, se ei välttämättä tee niissä asuvia tyytyväisiksi. Korkeampi enimmäistuki näet voisi mahdollistaa enemmän pienellä lisämaksulla. Asumistoiveisiin eivät välttämättä vaikuta vain toteutuneet asumisratkaisut, vaan näköpiirissä hämmäyttävät mahdollisuudet.

Taloudellisten tekijöiden merkitystä ei kuitenkaan pidä ylikorostaa. Yleistä asumistukea nostaa noin 110 000 korkeakouluopiskelijaa kuukaudessa (Jauhiainen, 2018), eli selvästi alle puolet. Kuinka vahvasti tuki tällöin ohjaa kysyntää?

2.2 ”En tiedä onko näin, mutta näin nämä asiat koetaan”

Asumistuen vaikutukset eivät välttämättä selity vain mitattavilla taloudellisilla tekijöillä, vaan myös mielikuvat voivat vaikuttaa. Mielikuvat ja tieto – myös puutteellinen ja virheellinen tieto – vaikuttavat opiskelijoiden asumisvalintoihin (Lehtoruusu, 2019). Tämä saattaa hyvinkin koskea myös asumistuen vaikutuksia.

Yleinen asumistuki on ruokakuntakohtainen etuus. Kämpäkaverit ja solunaapurit kuuluvat periaatteessa eri ruokakuntiin, jos heillä on erilliset vuokrasopimukset tai alivuokrajärjestely. Jos Kela kuitenkin epäilee kämppeiksi pariskunnaksi, se voi lähettää heille selvityspyynnön. Viime kädessä

Kela voi jopa tulkita asukkaat pariskunnaksi vastoin näiden ilmoitusta. Tällaisista tapauksista on uutisoitu näkyvästi: Kela muun muassa ”naittoi’ veljen ja raskaana olevan siskon” (Åkman, 4.7.2017) ja tulkinnut kämppikset pariskunnaksi vastoin näiden ilmoitusta, koska kaksikko ”ulkopuolisen silmiin vaikuttaa avoparilta” (Lassi, 30.12.2016). Molemmissa yhteyksissä viitattiin siihen, että opiskelijat siirtyvät yleisen asumistuen piiriin.

Kela ei suoraan tilastoi avoliitto-oletusta koskevien selvityspyyntöjen määrää. Aihetta voi välillisesti tarkastella niiden päätösten kautta, joissa hakijan selvityksestä huolimatta asukkaiden on katsottu kuuluvan samaan ruokakuntaan tai hakijan on katsottu asuvan avoliitossa, koska tämä ei ole vastannut Kelan selvityspyyntöön.

Vuosi	Yleisen asumistuen hakijat, joiden selvitystä avoliitosta ei hyväksytty tai hakija ei ole vastannut avoliittoselvitykseen
2015	318
2016	330
2017	617
2018	502
2019 (tammi - syyskuu)	299

Yleisen asumistuen hakijat, joiden saamassa päätöksessä on ollut jompikumpi näistä teksteistä: 1) ”Olet esittänyt selvityksen asumisesta ja perhesuhteista. Selvityksestäsi huolimatta sinun katsotaan asuvan avoliitossa. Samassa asunnossa asuvat avopuoliset kuuluvat samaan ruokakuntaan.” 2) ”Emme ole saaneet perhesuhteistasi selvitystä, jota olemme pyytäneet sinulta. Sinun katsotaan asuvan avoliitossa. Samassa asunnossa asuvat avopuoliset kuuluvat samaan ruokakuntaan.” (Kempainen, 2019)

Lukujen valossa opiskelijoiden siirtyminen yleisen asumistuen piiriin vuonna 2017 on lisännyt hakijan ilmoituksesta poikkeavia avoliittopäätöksiä noin 172-299 kappaleella vuodessa. Opiskelijabarometrin aineiston perusteella 12,9 prosentti opiskelijoista asuu kimppakämpässä tai yhteistaloudessa. Jos olettaa korkeakoulujen perusopiskelijoiden määräksi noin 240 000 opiskelijaa², asuminen tulkitaan avoliitoksi vastoin hakijan ilmoitusta vain vajaalla prosentilla kimppa-asujia. Lisäksi on otettava huomioon, että osassa tapauksia hakija ei – syystä tai toisesta – edes vastannut Kelan selvityspyyntöön. Vastoin hakijan ilmoitusta tulkitut avoliitot ovat siis marginaalinen ilmiö, toisin kuin julkisesta keskustelusta arvelisi.

Todellisesta yleisyydestä riippumatta mielikuva näistä elää niin vahvana, että jopa hallitusohjelmaan kirjattiin asian selvittäminen: ”*Selvitetään opiskelijoiden asumistuen yhteisasumisen tulkinnan ongelmat ja niiden korjaustarpeet.*” Moniko opiskelija kavahtaa kimppa-asumista selvityspyynnön ja avoliitto-

2 Opiskelija-asuntojen tuotantotarveselvityksessä arvioitiin, että Suomessa oli vuonna 2017 yhteensä noin 234 000 läsnä olevaksi kirjautunutta korkea-asteen opiskelijaa (Kortelainen et al. 2018). Oppilaitokset toimittamien opiskelijatietojen kokonaismäärä Opiskelijatutkimus 2017:sta varten oli 240 000 (Potila et al. 2017). Opiskelijabarometri 2014 -tutkimuksessa kohdeperusjoukon koko oli 271 138 henkilöä (Villa, 2016).

oletuksen pelossa, vaikka nämä ovatkin vain harvinaisia poikkeuksia?

2.3 Miten yleinen asumistuki vaikuttaa pariskuntiin?

Virheelliset avoliitto-oletukset ja turhat selvityspyynnöt ovat järjestelmässä tapahtuvia virheitä, mutta ruokakuntakohtaisuus on asumistuen ominaisuus. Tämä tarkoittaa, että yhteisen ruokakunnan muodostaville avo- ja aviopareille tuki on yhteinen. Yhdessä asuvat ja tukensa menettävät ovat virheellisesti pariskunniksi oletettujen ohella saaneet äänensä kuuluviin julkisuudessa. Sen sijaan yleisen asumistuen vaikutukset yhteen muuttamista harkitseville pariskunnille ovat jääneet vähemmälle huomiolle.

Pariskuntien yhteen muuttamisen tilanteet vaihtelevat. Näiden joukosta on tunnistettavissa kolme tyyppiä: muutto voi olla yhdessä suunniteltu pitkän seurustelun kulminaatio, käytännön järkiratkaisu monipaikkaiseen elämään ja asumiskustannusten kohtuullistamiseksi, tai pakkoratkaisu jommankumman asumistilanteen ratkaisemiseksi (Lehtoruusu, 2019, s. 146). Yleisellä asumistuella tuskin on merkittävää vaikutusta suunnitelmallisesti yhteen muuttaviin, vaikka se otetaankin varmasti yhtenä tekijänä huomioon parisuhteen askeleiden suunnittelussa. Kahteen muuhun yleinen asumistuki vaikuttanee. Vaikka jatkossakin on tyyppillisesti edullisempaa asua kaksin kuin yksin, yleinen asumistuki kaventaa eroa. Siksi saatetaan asua pidempään eri osoitteissa, vaikka aika vietettäisiinkin pääasiassa yhdessä jommankumman luona, ja yhteen muutetaan vasta, kun ollaan valmiita sitoutumaan yhteiseen talouteen. Yhteen muuttamalla ratkaistavat asumisen ongelmat voivat liittyä esimerkiksi paluumuuttoon vaihto-opinnoista: asuntoa ei yksinkertaisesti meinaa löytyä, joten ratkaisuna on muutto kumppanin luo. Yleisen asumistuen myötä yhteen muutto ei enää ole yksioikoinen ratkaisu. Yhteinen ruokakunta ja sen myötä syntyvä taloudellinen keskinäisriippuvuus voivat olla suurempi harppaus, kuin mihin suhteessa oltaisiin valmiina. Jos kumppanien elämäntilanteet ovat kovin erilaiset, muutto yhteen ei välttämättä ole taloudellisesti toimiva.

Yleisen asumisen tuen vaikutuksia pariskuntien yhteen muuttamiseen on seurattava yhteisölliseen asumiseen kohdistuvien vaikutusten lisäksi.

3 Mikä selittää yhteisöllisen asumisen heikon kysynnän?

Jos yhteisöllisen asumisen heikkoa kysyntää ei voi selittää taloudellisilla tekijöillä – kimppekämpä tai solu on edelleen useimmiten edullisin vaihtoehto – ja solukysynnän lasku on pikemminkin asumistuen mahdollistama kuin aiheuttama ilmiö, mikä oikein selittää yhteisöllisen asumisen lähtökohdaisesti matalan kysynnän? Kansainvälisessä asumiskeskustelussa yhteisöllinen asuminen, co-living ja co-housing, ovat kasvava ilmiö. Miksi siis Suomi näyttäytyisi kulkevan vastavirtaan?

Vaikka moni tutkimus viittaa, että yhteisöllisten asumismuotojen suosio on yksityisyyttä tarjoavia heikompi, varsinainen juurisyy ei niistä selviä. Asumiseen liittyy sosiaalisia normeja ja kulttuurisia

rakenteita, jotka ohjaavat yksilön käsityksiä oikeista ratkaisuista (Hasu, 2017, s. 131). Nämä yhdessä aiempien kokemusten kanssa ohjaavat asunnonvalintakriteerejä (ibid. s. 145). Onko suomalaisessa asumiskulttuurissa kenties piirteitä, jotka korostavat nimenomaan yksityisyyttä ja itsenäisyyttä?

Monella nuorella opiskelijalla itsenäisiä asumisen kokemuksia, joihin valintansa pohjataan, ei välttämättä vielä ole tai niitä on niukasti. Asumisen tutkija David Clapham on selittänyt nuorten valintoja vanhempien ja median kautta omaksutuilla mielikuvilla sekä lapsuudenkodin kokemuksilla:

“Young people will also be exposed to their parents’ views about appropriate housing situations. Along with their own experiences in the family accommodation and messages absorbed from mass media, they are likely to influence the development of their own views or preferences of appropriate housing.” (2005, s. 194)

Nykypäivänä listaa voinee täydentää sosiaalisen median ja vertaisverkostojen näkemyksillä. Tämän selityksen valossa yksityisyyden ja yksioiden toive on luontevaa. Jos noin parikymppisenä on lapsuudenkodissa tai ennen korkeakouluopintoja intin tuvassa on kaivannut lisää yksityisyyttä, tuleeko ensiksi mieleen muuttaa jaettuun asuntoon? Jos mediassa korostetaan, etteivät opiskelijat halua soluihin (esimerkiksi Tamminen, 19.3.2018), moniko ensiasuntoaan metsästävä opiskelija uskaltaa kokeilla? Jos kaveripiirissä yksiö on tavoiteltava ja soluun tyydytään pakon edessä, moniko omaksuu saman, vaikkei omakohtaista kokemusta olisikaan? On mahdollista, että yhteisöllisyyttä korostava asumiskulttuuri on itseään ruokkiva kehä, mutta ilmiön syvälliseksi ymmärtämiseksi tarvitaan lisää tutkimusta.

4 Yhteisöllisen asumisen asumispolku on olemassa

Vaikka yhteisöllisten asumismuotojen suosio on laskussa, on silti niitä, jotka erityisesti hakeutuvat tähän asumisen muotoon. Opiskelijoiden asumispolkujen joukosta on tunnistettavissa ainakin kolme arkkityyppiä, asumisen moottoritietä, joista yksi on juuri yhteisöllisen asumisen moottoritie (Lehtoruusu, 2019).

Yhteisöllinen asuminen ei välttämättä ollut aluksi ensisijainen valinta niilläkään opiskelijoilla, jotka myöhemmin siihen hakeutuivat. Aluksi asumismuotoon päädytään muun puutteessa tai sattumalta, mutta positiivisten kokemusten myötä siihen tykästyttään ja hakeudutaan (ibid. s. 163).

Opiskelijabarometriaineisto tukee tätä. Vaikka kaikista opiskelijoista vain 6 prosenttia valitsisi ensisijaisesti huoneen jaetusta asunnosta, kimppakämpässä tai soluasunnossa asuvilla osuus on jopa 43 prosenttia. Yhteisöllinen asuminen ei silti sovi kaikille. Samaisista kimppakämpässä tai soluasunnossa asuvista jopa 50 prosenttia ottaisi kuitenkin ensisijaisesti yksiön. Halu asua yksin onkin yleinen syy muuttaa pois soluasunnosta (Lehtoruusu 2019, s. 100).

Kun yhteisöllisen asumisen polulle päädytään sattumalta, sen suosio on kytköksissä siihen, moniko

päätyy sitä kokeilemaan. Tämä on haaste, jos halutaan kehittää opiskelija-asuntokantaa vastaamaan paremmin kysyntään. Kun soluasuntoja ja kimppekämppejä karsitaan ja korvataan yksiöillä, yhä harvempi päätyy kokeilemaan yhteisöllistä asumista, jolloin harvempi myöskään pääsee siihen tykästymään. Tarjonta siis todennäköisesti tulee vähentämään kysyntää.

5 Yhteisöllisessä asumisessa on eroja, eikä se välttämättä ole ratkaisu yksinäisyyteen

Yhteisöllisessä asumisessa on eroja: mitä kaikkea jaetaan ja kenen kanssa? Se voi tarkoittaa hyvän ystävän kanssa jaettua asuntoa, jossa omien huoneiden lisäksi on jaettu kylpyhuone ja keittiö. Se voi myös tarkoittaa omalla kylppärillä varustettua huonetta, jolloin keittiö ja yhteistilat jaetaan saman kerroksen muiden, enemmän tai vähemmän tunnettujen asukkaiden kanssa. Näistä ensimmäinen on intensiivisempää ja kanssakäyminen kämppiksen kanssa on arkista, jälkimmäisessä voi halutessaan pysytellä omissa oloissaan – vuorovaikutus on vapaaehtoista.

Minkälaisella yhteisöllisellä asumisella sitten olisi kysyntää? Asuntotyyppien osalta tulokset ovat osin ristiriitaisia. Opiskelijabarometrin aineistossa jaettu asunto jaetulla kylppärillä kiinnostaa useampaa kuin omalla kylppärillä varustettu. Opiskelijan kaupunki 2015 -tutkimuksessa tilanne on pääkaupunkiseutulaisilla opiskelijoilla päinvastoin: soluasunto omilla saniteettitiloilla on tuplasti suosittuampi kuin soluasunto jaetuilla saniteettitiloilla (Rytkönen & Saari, 2015, s. 26). Toivottuun asuntotyyppiin ei siis ole yksiselitteistä vastausta. Vastauksiin voi myös vaikuttaa, minkälaista yhteisöllistä asumista vastaajat ovat nähneet. Enemmistö jaetuista opiskelija-asunnoista Suomessa on nimenomaan muutaman hengen asuntoja jaetulla kylppärillä.

Toivottu asuntotyyppi jää epäselväksi, mutta kämppekaverin valintaan opiskelijat haluavat selvästi vaikuttaa. Opiskelijan kaupunki 2015 -tutkimuksessa mahdollisuus valita kämppekaverinsa oli yhteisöllisen asumisen positiivisissa puolissa heti toisena edullisen hinnan jälkeen (Rytkönen & Saari, 2015, s. 33). Jaetuissa asunnoissa asuvat, jotka kokevat asuvansa kimppekämpässä soluasunnon sijaan ovat pääsääntöisesti tyytyväisempiä asumiseensa (Lehtoruusu, 2019 s. 85). Mahdollisuus vaikuttaa kämppekaveriin voisi siis olla yksi keino lisätä yhteisöllisen asumisen suosiota.

Kämppekaverin valintamahdollisuus on toteutettavissa muttei ongelmitta. Ensinnäkin se edellyttää kompromissia Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen asukasvalintaohjeiden määrittelemään sosiaaliseen ja taloudelliseen tarveharkintaan. Tämä voisi parantaa jaettujen asuntojen asukastytyvyyttä ja käyttöastetta, mutta kääntöpuolena vapautuva asunto ei välttämättä menisi aina eniten tarvitsevalle, vaan toisinaan jaetuissa asunnoissa asuvien kavereille. Kämppekaverin löytäminen omasta verkostosta juuri silloin, kun sellaista tarvitsee voi edellyttää laajaa sosiaalista verkostoa (Lehtoruusu 2019, s. 167). Tämä lisäisi sosiaalisen pääoman vaikutusta yksilön asemaan vuokramarkkinoilla. Sosiaalinen pääoma vaikuttaa jo nyt asemaan asuntomarkkinoilla opiskelijoilla Suomessa (Lehtoruusu, 2019) ja sen vaikutuksia on myös tutkittu amsterdamilaisilla nuorilla (Hochstenbach & Boterman,

2015).

Toinen haaste kämppiksen valitsemisessa on opiskelija-asuntojen nopea asukasvaihtuvuus. Koska asukkaat vaihtuvat tiuhaan, vuokranantajan on visusti vältettävä tyhjiä kuukausia, ettei käyttöaste heikkene. Siksi uuden asukkaan löytämiseksi on vain lyhyt aikaikkuna edellisen asukkaan irtisanomisilmoituksen jälkeen. Jotta täytetään tietosuojaan liittyvät velvoitteet, asukkailla ja asunnonhakijoilla olisi välttämättä suuri rooli. Onnistutaanko kehittämään prosessi, jossa asukas aktiivisesti etsii itselleen uutta kämppäkaveria pikaisesti ja onnistuuko sellaisen löytäminen riittävän nopeasti?

Kämppis voi olla yhteisöllisen asumisen keskeinen vetovoimatekijä tai suurin haittapuoli. Opiskelijan kaupunki -tutkimuksessa vieraat ihmiset sai toiseksi eniten mainintoja yhteisöasumisen haittapuolelta (Rytkönen & Saari, 2015, s. 33). Onnistunut yhteisöllisen asumisen kokemus edellyttää vuorovaikutusta asukkaiden kesken – yhteisöllisyyttä. Vuorovaikutus asukkaiden kanssa ei kuitenkaan ole selviö yhdessä asuttaessa. Eskelä (2014, s. 70) osoitti pääkaupunkiseudun kansainvälisten opiskelijoiden asumiskokemuksia käsitelleessä tutkimuksessaan, ettei yhteinen asunto välttämättä johda jaettuun arkeen tai edes kanssakäymiseen. Yhtäältä tämä osoittaa, että yhteisöllisen asumisen edistämiseksi on tehtävä työtä paremmin toteutuvan yhteisöllisyyden eteen. Toisaalta tämä osoittaa, ettei yhteisöllinen asuminen myöskään välttämättä ole ratkaisu opiskelijoilla yleistyvään yksinäisyyteen – toisin kuin toisinaan toivotaan.

6 Mikä ratkaisuksi?

Yhteisöllisen asumisen laskeva suosio on visainen ongelma, joka kytkeytyy niin asumisen kulttuuriin, tukiin kuin asuntotarjontaan. Siksi yhtä selkeää ratkaisua ei ole, vaan tarvitaan monien toimenpiteiden yhteisvaikutusta.

6.1 Asuntotarjontaa sopeutettava kysyntään

Kun jopa 27 prosenttia opiskelija-asuntotarjonnasta on soluasuntoja³ ja yhteisöllistä asumista pitää itselleen sopivimpana vain kuusi prosenttia, on opiskelija-asuntokantaa selvästi sopeutettava. Vastavasti yksiöitä on liian vähän kysyntään nähden. Tähän onkin monella paikkakunnalla tartuttu. Keinoja on monia: soluasuntokokonaisuuksia voidaan pilkkoa yksiöiksi, soluvoittoinen rakennus voidaan perusparannuksen sijaan purkaa ja korvata uudella, yksiövoittoisella talolla, tai soluvoittoisista taloja voidaan myydä ja samalla rakentaa tilalle yksiöitä toisaalle. Tyypillisesti asuntokannan sopeuttaminen alkaa kohteista, jotka muutenkin edellyttävät toimenpiteitä. Jos perusparannus on joka tapauksessa

³ SOAn vuosittaisessa tiedonkeruussa kerätään tietoa opiskelija-asuntoaikkojen määrästä. Kaikilta opiskelija-asuntoyhteisöiltä ei saatu kevään 2019 tiedonkeruussa tietoa, mutta kerätyt tiedot koskevat 65 292 asuntopaikkaa, joista 17 758 on soluasuntopaikkoja. (Suomen opiskelija-asunnot SOA ry, 2019)

välttämätön teknisen kunnan takia, ei välttämättä ole mielekästä remontoida kalliisti sellaista, jonka kysyntä laskee.

Yhteisöllisen asumisen vähentämisessä on kuitenkin ongelmansa. Jos yhä harvempi päätyy soluun, harvempi sellaiseen myöskään tykästyy ja hakeutuu. Siksi yhteisöllisen asumisen tarjonnalla voidaan samalla tulla kiihdyttäneeksi asumiskulttuurin kehitystä yksityisyyttä ja yksiöitä arvostavaan suuntaan. Siksi rinnalle tarvitaan toimenpiteitä, jotka tekevät yhteisöllisestä asumisesta houkuttelevampaa.

6.2 *Yhteisöllisen asumisen imago kuntoon*

Yksityisyyttä ja yksiöitä korostava asumiskulttuuri voi olla itseään ruokkiva ilmiö: Kun mielikuva yhteisöllisestä asumisesta on negatiivinen, sitä ei uskalleta kokeilla. Kun yksiöön päästään ja soluun joudutaan, ei välttämättä viitsitä nähdä vaivaa positiivisen asumisyhteisön eteen – haikaillaan vain yksiötä.

Kansainvälinen co-living -buumi osoittaa, että yhteisöllinen asuminen voi olla muodikas ja tavoiteltava asumismuoto. Siksi Suomessakin on tehtävä työtä yhteisöllisen asumisen imagon eteen. Parempi imago voisi johtaa siihen, että enemmän kuin kuusi prosenttia pitäisi asumismuotoa itselleen sopivimpana ja toisaalta, että useampi uskaltaisi kokeilla asumista muiden kanssa – ja kenties tykättyä siihen.

6.3 *Asukasvalinta uusiksi – soluasumisesta kimppekämpiksi*

Mahdollisuus vaikuttaa enemmän oman kämppekaverin valintaan todennäköisesti lisäisi yhteisöllisen asumisen kysyntää. Se edellyttäisi kuitenkin sujuvaa prosessia, alustaa potentiaalisten kämppisten löytämiselle ja valtion tukemassa asuntokannassa joustoa asukasvalintaperiaatteisiin. Kahden tai kolmen hengen on helppo löytää toisensa ja sitten etsiä asuntoa, mutta kokonaisia asuntoja vapautuu harvemmin kuin yksittäisiä soluhuoneita. Siksi tärkeintä olisikin ratkoa, miten asuntoon jäävä asukas voi vaikuttaa siihen, kuka muuttaa lähteneen kämppeksen tilalle.

- Asukkaiden ja hakijoiden yksityisyyden turvaamiseksi potentiaalisten kämppisten olisi löydettävä toisensa omatoimisesti, sillä vuokranantaja ei voi paljastaa hakijoita asukkaalle tai asukasta hakijoille. Tässä pitäisi vieläpä onnistua nopeasti edellisen asukkaan irtisanoutumisen jälkeen, jotta vältetään vajaakäyttö. Siihen tarvittaisiin sujuva prosessi, joka olisi myös laajalti asukkaiden tietoon.
- ARA:n asukasvalinnan on joustettava niin, että asukas voi vaikuttaa kämppeksensä valintaan. Jotta järjestelmä täyttää EU:n valtiontukikriteerit, sosiaalisesta ja taloudellisesta tarveharkinnasta ei voida luopua kokonaan. Siksi olisi tarpeen määritellä vähimmäiskriteerit, jotka täyttävien joukosta olisi mahdollista valita seuraava kämppeksi. Tämä voisi opiskelija-asumisessa esimerkiksi tarkoittaa, että asukkaaksi voidaan valita päätoiminen opiskelija, jonka tulot alittavat määrätyn tason.

Yksiselitteiset kriteerit ovat välttämättömiä, jotta asukas voi tiedottaa näistä kriteereistä etsiessään itselleen kämppäkaveria. Tämä tosin tarkoittaisi, ettei asuntoa aina päästäisi tarjoamaan kiireellisimmässä asunnontarpeessa olevalle.

- Kämpin löytäminen voi edellyttää laajaa verkostoa. Jotta se olisi mahdollista muillekin kuin kaikkein verkostoituneimmille, yhteinen kämppiksenhakualusta olisi tarpeen. Yksinkertaisimmillaan tämä voisi olla Facebook-ryhmä tai vastaava palsta, mihin voisi jättää kämppiksenhakuilmoituksia. Tärkeintä olisi, että palsta olisi laajasti potentiaalisten asukkaiden tiedossa.

6.4 Kohdistetulla tarjonnalla uusia asukkaita – ehkä

Elämäntilanteen käännekohdat – kuten vaihtojaksot ja erotilanteet – ovat myös asumisen shokkitilanteita, joissa ollaan valmiita omaksumaan totutusta poikkeavaa asumiskäyttäytymistä, ja saadut kokemukset voivat heijastua koko tulevaan asumispolkuun (Lehtoruusu, 2019, s. 157). Tarjoamalla näissä tilanteissa oleville selkeitä ja houkuttelevia yhteisöllisen asumisen mahdollisuuksia voisi kenties ylläpitää yhteisöllistä asumismuotoa kokeilleiden ja siihen tykästyneiden kiinnostusta: jos yhteisöllinen asuminen osoittautui toimivaksi vaihtojaksolla, miksei kokeilisi sitä myös kotimaassa?

Tämän edistäminen edellyttäisi paitsi kohdistettua markkinointia vaihdosta palaaville, myös lisää tutkimusta siitä, mitä vaihdosta palaavat asumiseltaan haluavat. Toisaalta samalla on muistettava, että tämä kohderyhmä on parhaimmillaankin pieni. Kohdistettu tarjonta voi monipuolistaa opiskelijoiden asumiskäyttäytymistä, mutta tuskin muuttaa yhteisöllisen asumisen kysynnän suurta kuvaa.

6.5 Uusilla konsepteilla uutta kiinnostusta

Yhteisöllinen asuminen voi olla muutakin kuin totuttuja soluja ja kimppakämppejä. Uudet konseptit voisivat houkuttaa yhteisöllisen asumisen pariin sellaisia, jotka eivät sitä tienneet kaipaavansa. Uusien konseptien ongelmana on, että ne edellyttävät kalliita investointeja asuntotyyppeihin, joiden kysyntä on epävarmaa.

Yksi toimiva konsepti voisi olla tehokkaiden ja kiintokalustettujen miniyksiöiden ja runsaiden yhteistilojen yhdistelmä. Näin jokaisella olisi oma kylpyhuone ja keittiö, mutta myös runsaat yhteistilat. Tämä tarjoaisi kaivattua yksityisyyttä, mutta myös mahdollistaisi yhteisöllisyyden laajemman asukasjoukon kesken – yhteisöllisyys olisi vapaaehtoista, ei joka-aamuinen välttämättömyys. Vuoden 2018 alusta voimaan astuneet rakennusmääräykset sallivat 16-neliöiset opiskelija-asunnot ja tehokkaammat kylpyhuoneet ilman esteettömyysasetuksen vaatimaa pyörähdysympyrää. Siksi tehokkaat miniyksiöt yhteistiloilla voivat olla toteutettavissa ilman, että vuokra nousee opiskelijan kukkarolle kohtuuttomaksi.

6.6 Yleistä asumistukea kehitettävä – mutta varovasti

Yleinen asumistuki ei ole yhteisöllisen asumisen laskevan kysynnän juurisyy, mutta asumistuki kiihdyttää ja vahvistaa kehitystä. Juurisyy on, että vain pieni osuus opiskelijoista haluaa asua yhteisöllisesti. Opiskelijoiden tiukka talous on ylläpitänyt soluasuntojen kysyntää vastoin preferenssejä, ja nyt patoutunut kysyntä purkautuu yleisen asumistuen parantaman vuokranmaksukyvyyn myötä. Kysynnän muutokset ovat siis vain osin yleisen asumistuen ehtojen aiheuttamia, jolloin niitä muuttamalla voi vaikuttaa vain rajallisesti opiskelijoiden asumiskäyttäytymiseen – narulla on vaikea työntää. Isompi vaikutus olisi vain asumistuen leikkauksella, eli käytännössä leikkaamalla opiskelijoiden niukasta toimeentulosta. Tällöinkin yhteisöllisen asumisen kysyntä paranisi opiskelijoiden asumistoiveiden toteutumisen kustannuksella.

Yhteisöllisen asumisen laskevan kysynnän ohella asumistuki voi pidemmällä aikavälillä vaikuttaa pariskuntien asumisratkaisuihin. Molemmat kehityskulut ruokkivat entisestään yksökysyntää, mikä puolestaan nostaa yksinasuvien asumiskustannuksia entisestään. Yleistä asumistukea olisi hyvä kehittää niin, ettei se ainakaan toimi yhteisöllisen asumisen tai yhteenmuuton esteenä.

Tuki-instrumentit muuttuvat nopeammin, kuin mihin asuntokanta ennättää sopeutua. Siksi yleistä asumistukea on uudistettava maltilla ja markkinavaikutukset huomioiden. Alla on joitain ratkaisuvaihtoehtoja yleisen asumistuen ongelmiin:

- Asumistuen vaikutukset yhteisasumiseen on syytä selvittää, kuten pääministeri Antti Rinteen hallitusohjelmassa linjataan. Tutkittu tieto voi lievittää aiheettomia pelkoja virheellisten avoliitto-oletusten yleisyydestä. Tällä voidaan välttää, että yhteisöllisestä asumisesta potentiaalisesti kiinnostuneet karttavat asumismuotoa virheellisen tiedon varassa.
- Asumistukea tulee kehittää maltillisesti ja markkinavaikutukset huomioiden. Ratkaisuvaihtoehtoja on perusteltua selvittää huolella ennen päätöksentekoa ja työhön on hyvä hyödyntää sosiaalipolitiikan ja tukijärjestelmien ohella asuntopolitiikan ja -markkinoiden osaajia.
- Asumistuen täysi yksilökohtaistaminen voisi olla haastava nykyisillä asuntomarkkinoilla. Yksiön ja kaksion hintaero on pieni. Täysin yksilökohtainen asumistuki saattaisi osoittautua dinkkotalouksille turhankin anteliaaksi samalla kun yksinasuvien – joita on enemmistö asumistuen saajista – taloudellinen ahdinko jatkuisi. Lievempi vaihtoehto olisi puolittainen yksilökohtaistaminen, jolloin ruokakunnan koko vaikuttaisi enimmäisasumismenoihin, mutta asukkaiden tuloja ei huomioitaisi yhdessä. Kunkin ruokakunnan jäsenen tuki määräytyisi asumismenojen laskennallisen osuuden perusteella, esimerkiksi pariskunnalla puolet vuokrasta ja enimmäisasumismenoista.
- Nuorten parien yhteen muuttamisen helpottamiseksi on mahdollista tehdä täsmätoimia. Esimerkiksi voisi harkita yhteen muuttaville pareille muutaman vuoden karenssiaikaa, jonka aikana tuloja ei vielä huomioitaisi yhdessä. Tänä aikana kummankin asumismenoiksi katsottaisiin puolet kokonaismenoista ja enimmäisasumismenot olisivat puolet ruokakunnan koon mukaisista enim-

mäisasumismenoista.

- Yhteinen vuokrasopimus johtaa automaattisesti yhteiseen ruokakuntaan asukkaiden suhteesta riippumatta, elleivät asukkaat sovi esimerkiksi alivuokrajärjestelystä. Läheskään kaikki vuokranantajat eivät suostu erillisiin vuokrasopimuksiin. Toisaalta pienituloiselle nuorelle vastuun ottaminen koko asunnon vuokrasta alivuokralaisten puolesta voi olla kohtuutonta. (Jauhiainen et al. 2019). Siksi voisi olla perusteltua harkita, josko yhteisen sopimuksen ja yhteisen ruokakunnan kytköksestä tulisi luopua. Tällöin lakiin olisi kirjattava periaate, jolla asumiskulut jaetaan asukkaiden kesken.

7 Raportissa käytetyt aineistot

Tämä raportti perustuu kahteen pääasialliseen lähteeseen, joita on täydennetty muulla tutkimustiedolla ja aineistoilla. Ilmiöitä selittämään hyödynnetään syksyllä 2019 hyväksyttyä diplomityötäni, joka käsittelee opiskelijoiden asumispolkuja Suomessa. Työ perustuu korkeakouluopiskelijoiden asumishistoriaa kartoittaneeseen nettikyselyyn (N=1459) sekä kahdeksaan vastaajien joukosta valikoidun opiskelijan teemahaastatteluun. Työssä käytetty aineisto on kattava, mutta ei ole tilastollisesti edustava suhteessa perusjoukkoon, sillä työn tarkoituksena oli tunnistaa erilaisia opiskelijoiden asumisen ilmiöitä, ei arvioida niiden yleisyyttä perusjoukossa.

Toinen pääasiallinen lähde on Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiön (Otu) keräämä opiskelijabarometriaineisto. Opiskelijabarometri on korkeakouluopiskelijoille tehty kysely, joka toteutettiin ensimmäistä kertaa kokonaisotoksena. Tätä raporttia varten oli käytössä aineisto niiden vastaajien osalta, jotka olivat sallineet vastaustensa luovutuksen tutkimuskäyttöön (N=11 517). Tässä raportissa aineistoon on sovellettu otosvinoumaa korjaavia painokertoimia, jotka perustuvat Otuksen tekemään katoanalyysiin.

8 Lähteet

8.1 Julkaisemattomat lähteet

Kemppinen, H. (2019). *Yleisen asumistuen selvityspyynnöt asumisjärjestelyistä ja avoliitto-oletukset*. Sähköposti tekijälle 4.10.2019

Suomen opiskelija-asunnot SOA ry. (2019) *Tietoja ja tilastoja 2018*.

8.2 Julkaistut lähteet

Clapham, D. (2005). *The meaning of housing: A pathways approach*. Policy Press.

Hasu, E. (2017). *Asumisen valinnat ja päätöksenteko paljastettuina: ”Mitä kaikkea me ei tajuttukaan kun tähän muutettiin ja mökistä luovuttiin”*. Väitöskirja. Aalto-yliopisto.

Haverinen, K., Meriläinen, A., Kontio, T., Riiheläinen, J., Fasoulas, G. & Vapanen, V. (1998). *Soluasuntojen ja opiskelija-asuntojen perusparantaminen*. Suomen ympäristö 224. Ympäristöministeriö, asunto- ja rakennusosasto.

Jauhiainen, S. (2018). *Opiskelijat saavat nyt enemmän tukea asumiseen*. Kelan tutkimusblogi 4.10.2018. Saatavissa: <http://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/4664>

Jauhiainen, S., Sihvonen, E., Räsänen, T., Veilähti, A., & Mikkola, H. (2019). *Asumista tukemassa. Yleinen asumistuki tuensaajien ja vuokranantajien näkökulmista ja eurooppalaisessa vertailussa*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia. Kela.

Kempainen, T., Raninen, J. (2011). *Opiskelijan palveluksessa – AYY:n palvelukysely 2011*. Espoo. Aalto-yliopiston ylioppilaskunta, Aalto-yliopisto, Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus.

Kortelainen, J., Korhonen, N., & Wennberg, M. (2018). *Asuntoja opiskelijoille? Selvitys opiskelija-asumisen nykytilasta ja opiskelija-asuntojen tuotantotarpeesta*. Ympäristöministeriön raportteja 20/2018

Lassi, T. (30.12.2016). *Annan ja Topin tukipäätös hämmentää - näin vastaa Kela: ”ulkopuolisen silmiin vaikuttaa avoparilta”*. Iltalehti. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/uutiset/a/201612302200047396>

Lehtoruusu, L. (2019). *Opiskelijoiden asumispolut Suomessa*. Diplomityö. Aalto-yliopiston arkkitehtuurin laitos. Saatavissa: <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/41436>

Partanen, J. (2015). *Näkökulmia korkeakouluopiskelijoiden asumiseen: tutkielma Tampereen korkeakouluissa opiskelevien asumistyytyväisyyteen yhteydessä olevista tekijöistä*. Pro-gradu, Tampereen yliopisto.

Partanen, J. (2016). *Tampereen korkeakouluopiskelijoiden asuminen 2016*. Tampereen kaupunki. Saatavissa: https://www.tampere.fi/tiedostot/t/ZXPfJ4mZ/Tampereen_korkeakouluopiskelijoiden_asuminen_2016.pdf

Potila, A. K., Moisio, J., Ahti-Miettinen, O., Pyy-Martikainen, M., & Virtanen, V. (2017). *Opiskelijatutkimus 2017*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:37

Rytkönen, M. & Saari, J. 2015. *Opiskelijan kaupunki. Täysraportti*. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus.

Tamminen, H. (19.3.2018). *Soluasunnnot eivät enää kelpaa opiskelijoille – Hoas korvaa soluja 3000 yk-*

siöllä. Talouselämä. Saatavissa: <https://www.talouselama.fi/uutiset/soluasunnot-eivat-ena-kelpaa-opiskelijoille-hoas-korvaa-soluja-3-000-yksiolla/72fad4a9-cb90-3914-8c8d-ffe71d2a6338>

Villa, T. (toim.) (2016). *Opiskelijabarometri 2014. Katsaus korkeakouluopiskelijoiden opintoihin, arkeen ja hyvinvointiin*. Otus 55/2016. Saatavissa: <https://www.otus.fi/julkaisu/opiskelijabarometri-2014/>

Åkman, E. (4.7.2017). *Kela ”naittoi” veljen ja raskaana olevan siskon – äiti Aamulehdelle: ”Nyt olen nähnyt kaiken”*. Iltä-Sanomat. Saatavissa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005278985.html>

